

Förhör med barn
Förhör med vuxna som har osynliga
funktionsnedsättningar
- Metoder och studiebesök

Rapport
Utvecklingscentrum Göteborg
Februari 2019

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning och slutsatser	3
2	Bakgrund och genomförandet av projektet	4
3	Förhörsmetoder	7
3.1	Child Forensic Interviewing: Best Practices	7
3.2	National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) protocol	8
3.3	Revised NICHD	9
3.4	National Children's Advocacy Centers Forensic interview (FI) och Extended Forensic Interview (EFI)	10
3.5	The Corner House Forensic Interview Protocol (RATAC).....	11
3.6	Sekventiell förhörsmetod	12
3.7	PEACE-modellen	13
3.8	Kognitiv intervju	14
4	Studiebesök	16
4.1	Kripos och Statens Barnehus i Oslo, Norge	16
4.2	NCAC Huntsville, USA	16
4.3	Barnahus i Linköping.....	17
5	Genomgången litteratur	18

1 Sammanfattning och slutsatser

Rapporten *Förhör med barn. Förhör med vuxna som har osynliga funktionsnedsättningar* med undertiteln *Metoder och studiebesök* är ett komplement till handledningen med det likalydande namnet. Rapporten innehåller korta redogörelser för de litteraturgenomgångar och studiebesök som legat till grund för handledningen. Rapporten ger också en ingång för den intresserade till litteratur, främst i form av vetenskapliga artiklar, som finns på området. En förteckning över den litteratur som gått igenom i projektarbetet finns under avsnitt 5.

Studiebesök har genomförts vid Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Kripos) och Statens Barnehus i Oslo, National Children's Advocacy Centers (NCAC) i Huntsville, Alabama och Barnahus i Linköping.

Vikten av att ta del av pågående utveckling och forskning i omvärlden har blivit tydlig under projektet. Litteraturgenomgångar och studiebesök har visat på behovet av men även möjligheter att också i Sverige utveckla arbetet med planering och genomförande av barnförhör. Utvecklandet av sekventiell förhörsmetod vid Kripos i Oslo är ett intressant och näraliggande exempel på hur det kan göras.

En viktig lärdom från studiebesöken är att erfarna förhørsledare vid NCAC i USA och vid Kripos i Norge använder förhørsprotokollen på ett flexibelt sätt men utan att avvika från den struktur de bygger på. Gemensamt är den väl genomtänkta förberedelsen och följsamheten i förhållande till det hörda barnet.

Erfarenheter och material har också hämtats in från svenska barnahus, främst Barnahus i Linköping, under arbetet med handledningen.

En av de slutsatser som dragits i projektet är att de svenska utbildningarna för barnförhørsledare och åklagare som handlägger barnärenden i större utsträckning behöver fokusera på förståelsen för varandras olika roller och på att stärka samarbetet dem emellan vid planering och genomförandet av barnförhör. För åklagarnas del behöver vidareutbildningen på området också innehålla grundläggande kunskap om barnförhörsmetoder.

Det nära samarbetet mellan Polismyndigheten, Utvecklingscentrum Mitt och Utvecklingscentrum Väst och Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg under genomförandet av projektet har varit avgörande för att nå målet - att sammanställa en för polis och åklagare praktiskt inriktad gemensam handledning för planering och genomförande av förhör med barn i olika åldrar och med olika förutsättningar fysiskt, neuropsykiatriskt eller intellektuellt samt att handledningen också kan användas vid förhör med vuxna med vissa neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar.

2 Bakgrund och genomförandet av projektet

Utvecklingscentrum Göteborg genomförde under november 2014 – december 2015 en granskning av kvaliteten i barnförhör. Uppföljning av kvaliteten i barnförhören omfattade en kartläggning av tillgången på barnförhørsledare och en djupare granskning av barnförhör i överprövningsärenden. Rapporten publicerades juli 2016.¹ Granskningen av barnförhör i överprövningsärenden syftade till att ge en bild av kvaliteten i barnförhör i ärenden som inte lett till åtal.

En iakttagelse var att det i de granskade överprövningsärendena i viss mån hölls för långa förhör i förhållande till barnets ålder. En annan iakttagelse var att barnförhørsledarna i vissa fall var alltför manualstyrda och inte lyssnade tillräckligt på barnet. Det förekom att förhørsledaren avbröt barnet då barnet ville börja berätta för att fortsätta redogöra för grundreglerna för förhöret.

I de genomgångna förhören ställdes inte ledande frågor i någon större utsträckning. Detta är i huvudsak positivt, men i fall där man i förhöret inte lyckades närma sig de omständigheter som gjort att det uppkommit misstanke om att barnet utsatts för brott medförde ambitionen att undvika ledande frågor att utredningen inte fördes framåt. Om misstankarna varit befogade innebär detta ett allvarligt problem. Samtidigt innebär det att i de fall misstanken var obefogad att oklarheten riskerade att leda till att misstankarna dröjer sig kvar hos barnets omgivning.

Vid granskningen uppmärksammades vidare att åklagarnärvaron vid de granskade förhören var generellt låg. Det medförde bland annat att förundersökningsledaren inte hade möjlighet att ta beslut och ge förhørsledaren stöd när problem uppkom under förhöret. Vidare fick det också till följd att direktiv och andra beslut om den fortsatta utredningen dröjde till den senare tidpunkt när åklagaren tagit del av filmen från förhörstillfället.

Förhör med barn kräver att förhörsmetoden anpassas till barnets ålder och utveckling. Det gäller i särskilt hög grad vid förhör med förskolebarn där individuella skillnader i utveckling kan vara stora. En annan grupp som ställer krav på anpassning av förhörsmetoden till den individ som ska höras är barn och vuxna med funktionsnedsättningar. Anpassning kan behöva göras till förhörspersonens förmåga att uttrycka sig eller förutsättningar att koncentrera sig. Funktionsnedsättningar hos vuxna kan också innebära att dokumentationen av förhör måste ske med ljud och bild. I de fall en funktionsnedsättning uppmärksammas används gärna barnförhørsledare som förhørsledare. Att förhörspersonen bemöts som den vuxna person han eller hon är även då

¹ Tillsynsrapport 2016:2 (ÅM-A 2015/1573) Kvalitet i barnförhör

funktionsnedsättningen är intellektuell är en viktig fråga att uppmärksamma för att få goda förutsättningar för förhöret.

Bemötandefrågor behandlas i Åklagarmyndighetens Bemötandehandbok. Vidare finns på Åklagarmyndighetens intranät, Rånet, en ämnessida med länkar till information om olika funktionsnedsättningar. Det finns inom Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten vid tidpunkten för projektet dock ingen vägledning eller förhörsmetod anpassad till vuxna med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Sammantaget utmynnade detta i beslutet att genomföra projektet Förhör med barn och förhör med vuxna som har osynliga funktionsnedsättningar – handledning för polis och åklagare vid planering och genomförande av förhör. Projektet har genomförts i nära samarbete mellan Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. I projektets arbetsgrupp har ingått representanter för Nationella Operativa Avdelningen, Utvecklingscentrum Mitt och Utvecklingscentrum Väst samt Utvecklingscentrum Göteborg.

Målet för projektet var att sammanställa en gemensam handledning för polis och åklagare om planering och genomförande av förhör med barn i olika åldrar och med olika förutsättningar fysiskt, neuropsykiatriskt eller intellektuellt. Handledningen skulle också utformas så att den kunde användas vid förhör med vuxna med neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar. De råd och rekommendationer som lämnas i handledningen skulle grundas på aktuell forskning i den mån sådan finns och på erkänt goda arbetssätt.

Den inledande genomgången av vetenskapliga artiklar och annan litteratur på området barnförhör utmynnade slutsatsen att arbetet skulle ta sin utgångspunkt i NICHD vilket är det protokoll/metod för barnförhör som används i Sverige. Vidare framstod den norska metoden Sekventiell förhörsmetod som särskilt intressant när det gällde förhör med yngre barn och barn med neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar. Den norska metoden hade utvecklats med utgångspunkt i protokollet Extended Forensic Interview (EFI). Den senare har i sin tur utvecklats ur metoden Forensic Interview (FI). Båda protokollen har utvecklats vid National Children's Advocacy Centers (NCAC) i Huntsville, Alabama, USA. Förhørsprotokollet FI som utvecklats vid NCAC är en av de mest använda metoderna i USA. NCAC har vidare stått som förebild vid utvecklandet av barnhusen i de nordiska länderna. Något som gjorde de förhörsmetoder och arbetssätt man använder och lär ut där särskilt intressanta i arbetet med handledningen. Utöver dessa metoder kom även Revised NICHD och The Corner House Forensic Interview Protokoll (RATAC) att bli av intresse vid litteraturgenomgången. Genomgången har vidare omfattat i viss mån också omfattat förhörsmetoderna PEACE och Kognitiv förhörsmetod, två metoder som främst är aktuella vid förhör med vuxna. Nämnade förhörsmetoder redovisas tillsammans med studie-

besök som gjordes i korthet i denna rapport. I kapitel 5, Genomgången litteratur, finns de vetenskapliga artiklar och översikter som arbetsgruppen gått igenom inom ramen för projektet.

3 Förhörsmetoder

3.1 Child Forensic Interviewing: Best Practices

I september 2015 publicerade Justitiedepartementet i USA en artikel² med syfte att sammanfatta kunskapsläget avseende ett bästa arbetssätt för att genomföra barnförhör.

Artikeln sammanfattar vad ledande företrädare för de i USA mest använda förhørsprotokollen enats kring som en best practise vid barnförhör. Det konstateras att det finns flera faktorer som bör beaktas vid förhör med barn. De faktorer som pekas ut som viktiga är barnets utveckling, kulturellt sammanhang, eventuella funktionsnedsättningar och trauma samt viljan att berätta. Det är vidare viktigt att förhöret hålls så snart som möjligt efter händelsen som ska ha inträffat, att förhöret dokumenteras digitalt, att förhöret hålls på en neutral och barnvänlig plats, samt att förhørsledaren använder sig av öppna frågor så långt som möjligt innan en övergång görs till mer fokuserade frågor. För många barn är det tillräckligt att höras en gång för att få fram tillräcklig information, men barn som är ovilliga att berätta samt små eller traumatiserade barn kan behöva höras flera gånger för att de ska kunna lämna en detaljerad berättelse.

Alla vedertagna metoder innehåller en kontaktfas (rapportfas), en substantiell fas och en avslutande fas.

Kontaktfasen syftar till att förhørsledaren och barnet ska lära känna varandra och att bygga upp förtroende hos barnet för förhørsledaren. Under kontaktfasen ger förhørsledaren barnet ramarna för förhöret (grundregler), uppmanar barnet att prata om sådant som verkligen hänt och tränar barnet i att svara på öppna frågor.

Under den substantiella fasen är avsikten att barnet ska berätta om den eller de händelser som är anledningen till förhöret. Övergången till den substantiella fasen bör göras försiktigt och hänsyn ska tas till barnets egenskaper och omständigheterna i ärendet. Barnet ska ombes att berätta om händelsen i detalj och inte avbrytas under den fria berättelsen. När förhørsledaren inte kommer längre med öppna frågor kan mera fokuserade frågor ställas för att till exempel få fram ytterligare detaljer. Förhørsledaren bör använda samma ord som barnet använder när frågor ställs. Förhørsledaren bör använda fokuserade frågor på ett omdömesgillt sätt och helt undvika suggestiva frågor. Det är viktigt att uppmärksamma och utreda alternativa hypoteser under förhöret. Vid barnförhör bör det finnas personer som följer förhöret och som

² Newlin C., et al., 2015, s. 2-12, med där angivna hänvisningar

förhørsledaren vända sig till för att exempelvis få råd om ytterligare frågor bör ställas.

Under avslutningsfasen ska barnet tillfrågas om det har något ytterligare att berätta och tackas för sitt deltagande i förhöret.

Utbildning och träning för barnförhørsledare är viktigt men det är också viktigt att utbildningen är kontinuerlig och att det finns något system genom vilket barnförhørsledarna kontinuerligt får feedback på barnförhören för att barnförhørsledarna ska kunna utvecklas och hålla en hög kvalitet.

3.2 National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) protocol

NICHD-protokollet är den förhörsmetod som används i Sverige idag. Metoden utvecklades av forskare på National Institute of Child Health and Human Development i USA i slutet av 1990-talet. När protokollet utvecklades tog forskarna utgångspunkt i de rekommendationer som forskningen då lämnade. Syftet med protokollet var att det dels skulle fungera som en vägledning för yrkesverksamma och underlätta för dem att hålla sig till de vetenskapliga rekommendationerna, dels att barnet skulle få möjlighet att avge en så detaljerad berättelse som möjligt.³

Protokollet är strukturerat och består av flera olika faser. De invitationer och frågor som förhørsledaren ska ställa är formulerade i protokollet och ska följas av förhørsledaren. I introduktionsfasen presenterar förhørsledaren sig samt klargör att barnet ska berätta detaljerat och tala sanning. Förhørsledaren går även igenom grundreglerna i förhöret, det vill säga att barnet har rätt att säga att det inte minns, att det inte vet, att det inte förstår och att det ska rätta förhørsledaren om denne påstår något felaktigt. Frågor bör också ställas till barnet för att ta reda på om det förstår skillnaden mellan riktiga och falska påståenden.⁴

Kontaktfasen/den rapportbyggande fasen består av två delar. Första delen går ut på att skapa en trygg förhörsmiljö för barnet. Den andra delen går ut på att barnet ska träna på att berätta genom att beskriva en neutral händelse i detalj. Syftet är att barnet ska förstå hur frågorna ställs och hur detaljerad berättelsen ska vara. I övergången till den substantiella fasen börjar förhørsledaren att närma sig gärningen genom att börja tala med barnet om det vet varför det har kommit till förhöret. Om barnet då börjar berätta inbjuds det till att berätta mer genom att förhørsledaren säger "berätta allt om det". När barnet med hjälp av förhørsledaren uttömt den första händelsen, ska förhørsledaren sedan reda ut om det finns ytterligare gärningstillfällen. Därefter kan förhørsledaren ställa specifika frågor om händelsen. Suggestiva yttranden från

³ Lamb et al., 2007

⁴ Lamb et al., 2007

förhørsledarens sida ska dock alltid undvikas. Därefter tar man en paus i förhöret och om nödvändigt kan sedan fler frågor ställas för att få fram information som barnet inte nämnt tidigare. Förhöret avslutas sedan genom att barnet och förhørsledaren talar om ett neutralt ämne.⁵

NICHD-protokollet är den metod som har varit föremål för mest forskning. Studier har visat att när förhørsledarna använder sig av protokollet får de generellt sett barnet att lämna en berättelse som har en högre kvalitet med fler detaljer.⁶ När en förhørsledare följer protokollet används åtminstone tre gånger så många öppna invitationer och uppskattningsvis hälften så många suggestioner som jämfört med när förhørsledare inte följer protokollet. Resultaten avser barn i samma ålder som förhörts om likvärdiga händelser. Förhørsledare som följer protokollet använder sig även av suggestioner senare i förhöret än de som inte följer det. Suggestioner är viktiga att undvika eftersom det finns studier som visar att de riskerar att påverka barnets utsaga, särskilt vad gäller yngre barn.⁷ Studier har också visat att protokollet fungerar väl på barn i olika åldrar och att risken för att påverka barnets utsaga minskar om förhørsledaren följer rekommendationerna.⁸

Det har riktats viss kritik mot användandet av protokollet. Det finns få studier som har jämfört användandet av NICHD-protokollet och andra förhörsmetoder. Det är inte alltid eftersträvansvärt att strikt följa protokollet eftersom det finns situationer där det krävs att förhørsledaren är flexibel och anpassar förhöret till det specifika barnet som förhörs just då. Även när protokollet används på ett riktigt sätt varierar mängden information som barnen lämnar. Många barn lämnar bara en begränsad mängd information och det är sannolikt att de behöver ytterligare insatser för att de ska berätta mer detaljer. Protokollet har dessutom visat sig ge blandade resultat när det används på barn i förskoleåldern. Forskare har därför uttryckt att det finns ett behov av att skapa ett mer anpassat förhörssätt för den grupp av barn som NICHD-protokollet inte fungerar för.⁹

3.3 Revised NICHD

I många fall är barn ovilliga att berätta vad de har varit med om. NICHD-protokollet utvecklades för att hjälpa barn som är villiga att berätta vad de varit med om. Det fanns därför ett behov av att ta fram ett anpassat förhørs-

⁵ Lamb et al., 2007

⁶ Johansson et al., 2017, s. 129

⁷ Lamb et al, 2007

⁸ Benia et al, 2015, s. 276

⁹ Benia et al, 2015 s. 277

sätt för de barn som istället är ovilliga att berätta. NICHD-protokollet justerades därför och versionen som kallas för Revised togs fram.¹⁰ Det är också den metod som används i Finland.

Revideringarna innebär bland annat att den rapportbyggande fasen föregår förklaringen av grundreglerna och förväntningarna. Förhørsledarna uppmuntras bland annat till att tilltala barnet vid namn, uttrycka uppskattning över att barnet är där, visa intresse över att få reda på vad barnet upplevt och bekräfta att de uppfattar känslor som barnet uttryckt. Revised-protokollet ger även instruktioner om att förhørsledaren ska uppmuntra barnet, både verbalt och icke-verbalt.¹¹

En större studie på barn i Israel visade att det förelåg en mycket högre sannolikhet att barn som var motvilliga att berätta om sina upplevelser skulle göra det om Revised-protokollet användes jämfört med när det ursprungliga NICHD-protokollet användes. Slutsatsen blev att ett känslomässigt stöd i intervju-situationen har mycket stor betydelse.¹²

3.4 National Children's Advocacy Centers Forensic interview (FI) och Extended Forensic Interview (EFI)

National Children's Advocacy Centre (NCAC), var en av de aktörer som under 1990-talet började arbeta fram riktlinjer för hur ett barnförhör ska genomföras. NCAC grundades 1985 i Huntsville, Alabama. Syftet var att förbättra bemötandet av barn som misstänktes varit utsatta för sexualbrott. På NCAC arbetar multidisciplinära team där representanter från polis, åklagare, socialtjänst, sjukvård och psykiatrisk vård ingår.¹³

Behovet av en enhetlig modell ledde till att en metod för att förhöra barn utvecklades, Forensic Interview (FI), som byggde på att endast ett förhör skulle hållas med barnet i syfte att det inte skulle traumatiseras. Modellen passade bra för de barn som var villiga att berätta om vad det varit med om, medan det visade sig att de barn som var ovilliga att berätta gynnades av att förhöras vid flera tillfällen. NCAC utvecklade därför en metod som kom att få namnet Extended Forensic Interview (EFI), vilken är möjlig att använda vid flera förhörstillfällen. Metoden är flexibel och anpassningsbar till barn i olika åldrar. Målet med metoden är att minimera antalet förhörstillfällen som behövs för att barnets berättelse om händelsen ska vara fullständig.¹⁴ Metoden är

¹⁰ Hershkowitz et al, 2014, s. 336

¹¹ Hershkowitz et al, 2014, s. 339 f.

¹² Hershkowitz et al, 2014, s. 342

¹³ <http://www.nationalcac.org/history/>

¹⁴ NCAC "National Children's Advocacy Centre's Extended Forensic Interview Protocol", s. 1

semi-strukturerad och förhørsledaren ska följa barnet, vilket innebär att det är möjligt att växla mellan de olika faserna.

Innan förhöret hålls ska förhørsledaren vara väl förberedd och ha tagit del av relevant information, så som anmälan, handlingar från socialtjänsten och dokumentation av eventuellt tidigare hållna förhör med barnet. Därtill kan förhørsledaren ta del av information om barnets utveckling om sådan finns. I vissa fall inkluderar förhørsledarens förberedelser ett kort möte med barnets vårdnadshavare för att få en inblick i barnets bakgrund, familjeförhållanden och eventuella särskilda behov som kan påverka barnets förmåga att ge svar i förhörssituationen.

Samtliga faser, kontaktfas (rapportfas), substantiell fas och den avslutande fasen kan gås igenom vid ett förhörstillfälle, men det är möjligt att dela upp förhöret så att endast en fas gås igenom vid respektive förhörstillfälle. I den första fasen förklarar förhørsledaren processen, introducerar grundregler för förhöret och låter barnet öva på att berätta genom att tala om något ämne som barnet tycker om. I nästkommande fas uppmuntras barnet till att fortsätta att öva på att berätta. Förhørsledaren följer sedan upp barnets berättelse med frågor. Om barnet börjar berätta om händelsen ska förhørsledaren följa barnet, men målet med den andra fasen är inte att tala om den aktuella händelsen. I den tredje fasen av förhöret ska förhørsledaren fokusera på den händelse som utredningen avser. Ledande frågor ska i så stor utsträckning som möjligt undvikas. Om barnet behöver ytterligare tid på sig för att berätta kan ett ytterligare förhör vara nödvändigt. Slutligen kan vissa barn behöva en fas som syftar till att barnet ska få ett avslut. Barnet ska då få tillfälle att få svar på sina frågor.¹⁵

3.5 The Corner House Forensic Interview Protocol (RATAC)

RATAC är efter NICHD den mest använda förhörsmetoden i USA idag. Metoden utvecklades av Minnesota's "Corner House" Children's Advocacy Center. RATAC är en semi-strukturerad förhörsmetod, vilket innebär att den tillåter förhørsledaren att anpassa förhöret efter barnet. RATAC skiljer sig på flera områden från de andra förhörsmetoderna, även om metoden sedan en revidering 2013 mer och mer har kommit att likna övriga metoder. RATAC består idag av följande faser, skapa kontakt, sök information, undersök utsaga och avsluta respektfullt. Under kontaktfasen ingår att öva på att svara på öppna frågor och under den informationsökandefasen uppmanas till en fri berättelse.¹⁶ Det som fortsättningsvis skiljer RATAC från övriga metoder är

¹⁵ NCAC "National Children's Advocacy Centre's Extended Forensic Interview Protocol", s. 1 ff.

¹⁶ Coulborn Faller, 2014, s. 50

att det enligt RATAAC finns mera utrymme att använda olika former av hjälpmedel än i andra protokoll. Exempelvis använder man sig av något som kallas "touch inquiry" vilket innebär barn ombeds att berätta vad de kallar olika kroppsdelar utifrån en anatomisk skiss och får även på skissen visa var och hur de blivit berörda.¹⁷

3.6 Sekventiell förhörsmetod

Under 2008 påbörjades ett arbete för att utveckla barnförhören vid Kripos i Oslo. Politioverbetjenten Tone Davik fick möjlighet att specialisera sig på barnförhör och ett samarbete med barnahus i Bergen påbörjades. Den metod som utvecklades fick namnet Sekventiell förhörsmetod och är baserad på EFI (se avsnitt 3.4). Metoden är inte evidensbaserad.

Huvudregeln i norsk rätt är att barnförhöret ska ske så snart som möjligt. Det finns dock mer differentierade frister som varierar mellan en till tre veckor. Under vissa förutsättningar kan fristen förlängas.

Förhören hålls på ett barnahus. De norska barnahusen är statliga och har en delvis annan bemanning än de svenska. Väntrummen och förhörsrummen anpassas till barnets ålder. I förhörsrummet kan möbleringen bytas ut för att passa det barn som ska komma på förhör.

Den sekventiella förhörsmetoden innebär att stor vikt fästs vid förberedelser. Ju mer sårbar den som ska förhöras är desto viktigare är det att lägga tid på förberedelser.

Förberedelserna inleds med att ett samrådsmöte hålls, vilket är obligatoriskt. Det sker som regel på telefon. Mötet handlar mycket om det praktiska, vem som ska höra vad, vem som ska hämta barnet, vilket väntrum som ska användas etc. Mötet går också ut på att samla information om barnet, såsom vilka personer finns kring barnet, vad barnet kallar personerna i sin närhet och vad barnet kallar sina kroppsdelar för. Det är viktigt att informationen som samlas in är kontrollerad och kvalitetssäkrad.

Barnet bör få information om vem som det ska träffa. Barnet får reda på vem det kommer att träffa och hur personen ser ut genom att en selfie av barnförhørsledaren skickas över (till barnets företrädare) som barnet får ta del av. Till lite större barn skickar man ibland bilden direkt till barnet.

De minsta barnen måste informeras på ett bra sätt om vad som ska hända. Barnet måste få en förståelse för vad förhöret ska handla om. Det är bra med tydlighet för att barnet inte ska oroa sig.

Sedan hålls ett förberedande möte där den inhämtade informationen stäms av inför barnförhöret. Uppgiften för barnhusets vägledare är att observera

¹⁷ Toth, 2011, s. 15 ff.

hur barnet fungerar och denne ska inte blanda sig i efterforskningen (brottsutredningen). Vägledarens fokus ska ligga på barnet, särskilt i den första sekvensen.

Vanligen genomförs förhöret på en dag.

Den sekventiella förhörsmetoden innebär också att det finns tid att ta flera pauser, vilket är nödvändigt då de yngre barnens uppmärksamhetsspann är kort. Protokollet är semistrukturerat och sättet att ställa är frågor följer EFI (se avsnitt 3.4).

Sekventiella förhör kräver att det finns tid att genomföra kontaktfasen grundligt. Det är viktigt att ha i åtanke att ju mindre ett barn är, desto mindre information kan man förvänta sig att barnet kan lämna.

Kontaktetableringen är den första sekvensen. Det är viktigt att etablera kontakt med barnet. Det kan underlätta om barnet vid ankomsten till barnahuset har fått se att förhørsledaren och trygghetspersonen har en positiv kontakt. Det är bra att vara medveten om att det är en påfrestande situation för barnet att vara i förhör. Barnet får träna dialog och det kontrolleras om barnet kan avge en fri berättelse och hur mycket hjälp barnet eventuellt behöver för att kunna avge en sådan berättelse. Barnet ska känna att det bemästrar situationen under den första sekvensen, som vanligen är 20-30 minuter lång. Sedan kommer det en paus om ca 45 minuter.

Efter den första sekvensen (delen av förhöret) hålls ett kort möte där metoden och målet med sekvenserna går igenom medan barnet har paus.

Den andra sekvensen, som utgörs av den substantiella fasen, är tydligare i fråga om tema. Det är möjligt att använda visst material i förhörssituationen, t.ex. foton av huset och bilder av rummen i huset där gärningen ska ha skett, för att underlätta för barnet att berätta. Om man väljer att använda hjälpmedel måste det vara helt klart i vilket syfte detta ska användas och hur man ska ställa frågor kring detta.

Den sista sekvensen hålls efter ytterligare en paus. Syftet med fasen är att barnet ska gå ut med känslan att de gjort så gott de kunnat. Det är även viktigt att ge information till barnet efteråt.

3.7 PEACE-modellen

PEACE modellen är en förhörmodell som är utvecklad i England. PEACE-modellen är en av de modeller för förhör som förespråkas i Sverige idag. PEACE står för: P: Plan and Prepare, E: Engage and Explain, A: Account and Challenge, C: Closure, E: Evaluation.

Modellen bygger på Investigative Interviewing och utgår från sju grundprinciper som ska iakttas vid förhör.

1. Målet med förhöret ska vara att få fram korrekt och pålitlig information.

2. Förhørsledaren ska förhålla sig objektiv och testa informationen som lämnas mot fakta i ärendet.
3. Förhørsledarens skall vara rättvis.
4. Att vara rättvis betyder inte att förhørsledaren ska acceptera det första svaret som lämnas.
5. Förhørsledaren har rätt att ställa frågor även om misstänkt utnyttjar sin rätt att inte svara.
6. Förhørsledaren är fri att ställa de frågor som krävs för att ta reda på sanningen .
7. Förhørsledaren ska särskilt ta hänsyn till om personen som hörs har någon form av funktionsnedsättning eller liknande.¹⁸

I polismyndighetens rapport 2013:7 beskrivs de olika delarna i modellen.¹⁹

Förbereda och Planera. Ta reda på så mycket som möjligt i förväg.

Engagera och Förklara. Kontaktskapande fas under vilken syftet med förhöret och grundförutsättningarna förklaras.

Berättandet och Kariläggning. Den substantiella fasen, vid vilken den fria berättelsen sker, är viktig. Betydelsen av att frågorna som ställs är öppna och vikten av att förhørsledaren är objektiv betonas i modellen. Modellen förespråkar även att efter den fria berättelsen använda sig av olika tekniker t.ex. kognitiv intervju för att underlätta återgivningen.

Avsluta förhöret. Förhöret bör avslutas genom att uppgifterna sammanfattas för att kontrollera att informationen är rätt uppfattad. Förhørspersonen bör även få information om vad som kommer att hända framöver i utredningen. I modellen framhävs att det är viktigt att förhöret avslutas på ett positivt sätt så att fortsatta förhör underlättas.

Utvärdera. Efter förhöret bör förhørsledaren utvärdera förhöret, dels i förhållande till vad som kommit fram, men även utifrån hur man själv varit som förhørsledare.

3.8 Kognitiv intervju

Den kognitiva intervjumetoden utvecklades av psykologerna Ed Geiselman och Ron Fisher för att underlätta polisens arbete med att höra vittnen. Metoden går ut på att använda sig av en rad minnesåterhämtnings- och kommunikationstekniker och är framtagen för att öka mängden information den förhörda lämnar.²⁰

¹⁸ Milne & Powell, 2010, s. 208-214.

¹⁹ Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion Rapport 2013:7, s 12

²⁰ Memon et al., 2010, s. 340

Den kognitiva intervjumetoden lämpar sig bäst för personer som vill berätta så mycket som möjligt, d.v.s. målsäganden och vittnen.

De olika faserna av metoden innefattar mental återetablering, d.v.s. att hjälpa vittnet att återetablera de inre och yttre förutsättningarna vid tillfället för iakttagelserna.

Vittnet ska instrueras att berätta allt det kommer ihåg. Fri återgivning ska uppmuntras, förhørsledaren ska undvika att avbryta den fria berättelsen. Förhørsledaren ska återvända till de nyckelsekvenser personen berättat om och uttömma dessa.

Vittnet ska även uppmuntras att skifta perspektiv, dvs. mentalt inta och berätta om händelsen ur olika perspektiv. Vittnet ska även uppmanas att skifta kronologin i berättelsen, d.v.s. berätta i en annan ordföljd.

Forskning om metoden visar att den leder till bättre förhör med mera korrekt information.²¹

²¹ Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion Rapport 2013:7, s. 13

4 Studiebesök

4.1 Kripas och Statens Barnehus i Oslo, Norge

Förhörsmetoden Sekventiellt förhör har utvecklats av politioverbetjenten Tone Davik vid Kripas, vid Seksjon for seksjon for seksuallovbrud, Taktisk etterforskningsavdelning vid Kripas i Oslo. Metoden (se avsnitt 3.6) är särskilt utformad för små barn och barn med funktionsnedsättning och har utvecklats som ett alternativ till andra förhörsmetoder. Metoden är baserad på protokollet Extended Forensic Interview (EFI).

I juni 2017 gjorde arbetsgruppen i projektet ett studiebesök vid Kripas. Studiebesöket hade som syfte var att ge arbetsgruppen en djupare kunskap om förhörsmetoden Sekventiell förhör (se avsnitt 3.6), bakgrunden till utvecklandet av förhörsmetoden och de erfarenheter som specialisterna på avdelningen har av att använda metoden.

Arbetsgruppen träffade Tone Davik, och några av hennes kollegor. Efter en genomgång av förhörsmetoden och diskussion fick arbetsgruppen ta del av exempel på hur metoden användes i förhör med några olika barn och av domstolarnas värdering av dessa förhör.

I studiebesöket ingick också ett studiebesök vid Statens Barnehus i Oslo. De norska barnhusen är organiserade under politimesteren i sina verksamhetsområden. Verksamheten här skiljer sig från den vid svenska barnhus inte enbart i fråga om huvudmannaskap utan också i bemanning och utrustning. Barnhuset i Oslo framstod som välutrustat och flexibelt med möjlighet att möta olika behov hos barnet, däribland att anpassa möblering i förhörssrummen till barnets ålder och storlek. Norge har elva barnhus lokaliserade i olika delar av landet. Bemanningen vid Barnhus i Oslo består av daglig verksamhetsledare, psykologer, kliniska socionomer/barnskyddspedagoger, familjeterapeuter, psykiatrisjuksköterska, klinisk pedagog samt teknisk och administrativ personal. Barnhuset har tillgång till läkarundersökningar en heldag och tre halvdagar per vecka. Akuta undersökningar genomförs alltid på sjukhus.

4.2 NCAC Huntsville, USA

I oktober 2017 gjorde arbetsgruppen ett studiebesök vid National Childrens Advocacy Center (NCAC) Huntsville USA. Syftet var främst att genomföra en intensiv tre dagar lång fördjupning i metoden Extended Forensic Interview (EFI). Förutom att få kunskaper om EFI var syftet också att diskutera andra förhörsmetoder och att ta del av erfarenheter av användandet av olika

förhörsmetoder i övrigt. Studiebesöket hade förberetts genom att ett större antal frågor som arbetsgruppen ville diskutera hade skickats över på förhand. Linda Cordisco Steele som är huvudansvarig för utbildningen av barnförhørsledare vid NCAC gav arbetsgruppen en tre dagar lång genomgång av förhörsmetoder samt studier och rapporter av intresse på området. Diskussionen omfattade även frågor som rörde förberedelser och bemötande. Den informationen vi fick om förhørsprotokollen FI och EFI redovisas kort tidigare i rapporten (avsnitt 3.4). Diskussionerna omfattade även andra förhörsmetoder såsom NICHD och vad som i nuläget kan anses utgöra best practise på området.

Vid en rundtur på det lokala Children's Advocacy Center (CAC), vilket var samlokaliserat med NCAC, fick arbetsgruppen träffa andra barnförhørsledare, den forensiska sjuksköterskan, vars uppgift var att svara för skadedokumentation, och receptionspersonal. Arbetsgruppen fick också träffa åklagare och poliser som hade sin placering vid Children's Advocacy Center (CAC) i Huntsville. Samtliga personer som arbetsgruppen träffade betonade vikten av samverkan, att man var samlokaliserade och vikten av god dokumentation av alla åtgärder. CAC var relativt vidsträckt och i den del polisen hade sina lokaler fanns också förhørsrum där förhör med de misstänkta hölls. Även förhören med de misstänkta dokumenterades med film. I jämförelse med mottagningsrummen i Norge så var miljön avskalad och enkel, däremot var centret stort och välutrustat rent tekniskt. Undersökningsrummet för medicinska undersökningar var exempelvis försett med dokumentationskamera.

4.3 Barnahus i Linköping

I januari 2018 gjordes ett studiebesök på Barnahuset i Linköping. Barnahuset är en samverkan mellan nio kommuner. Vid barnahuset är tre socionomer, en psykolog och en teamassistent anställda. Det finns samverkansavtal med bl.a. polis, åklagare, barnkliniken och kvinnokliniken där olika åtagandena är specificerade. Det finns rutiner för hur medföljande trygghetsperson och barnet ska informeras, vilken information barnet ska få inför avresan till barnahuset, vid ankomsten till barnahuset samt efter att förhöret har avslutats. I rutinerna ingår att socialtjänsten efter förhöret följer med barnet för att informera föräldrarna om var barnet har varit och att föräldrarna bjuds in till en föräldrainformation på barnahuset. Ett viktigt mål är att skydda barnet genom att säkerställa att ett barn inte ensamt skulle återförenas med föräldrarna efter att ha varit på förhör på barnahuset.

5 Genomgången litteratur

Benia L. R, Hauck-Filho N., Dillenburg M. & Milnitsky Stein L. (2015). *The NICHD Investigative Interview Protocol: A Meta-Analytic review*, Journal of Child Sexual Abuse, 24:3, s. 259-279.

Brown, J., & Campbell, E. (2010). *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology*. Cambridge University Press.

Cederborg A-C., Alm C., da Silva Nises D.L. & Lamb M. (2012). *Investigative interviewing of alleged child abuse victims: an evaluation of a new training programme for investigative interviewers*, Police Practice and Research: An International Journal.

Coulborn Faller K. (2014). *Forty Years of Forensic Interviewing of Children Suspected of Sexual Abuse, 1974-2014: Historical Benchmarks* Social sciences 2015 4, s 34-65.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM-5.

Ernberg, E. & Landström, S. (2016). *To prosecute or not to prosecute: Law students' judicial decisions in CSA cases*. *Scandinavian Journal of Psychology*, 57, 30–35.

Goodman G. & Melinder A. (2007). *Child witness research and forensic interviews of young children: A review*, Legal and Criminological Psychology, 12, 1–19.

Granhag PA., Strömwall L. & Cancino Montecinos S. (2013). *Polisens förhör med misstänkta*, Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion, Rapport 2013:7.

Hershkowitz I., Lamb M., & Katz C. (2014). *Allegation rates in Forensic Child Abuse Investigations: Comparing the Revised and Standard NICHD Protocols*, Psychology, Public Policy, and Law, 20(3), s. 336-344.

Hershkowitz I. & Terner A. (2007). *The Effects of Repeated Interviewing on Children's Forensic Statements of Sexual Abuse*, Applied Cognitive Psychology, 21: 1131–1143.

HMCPSI & HMIC, *Achieving Best Evidence in child sexual abuse cases - a joint inspection*, December 2014.

Houston K. A., Russano M. B. & Ricks E. P. (2017). *Any friend of yours is a friend of mine': investigating the utilization of an interpreter in an investigative interview*, PSYCHOLOGY, CRIME & LAW, VOL. 23, NO. 5, 413–426.

Johansson S., Stafansen K., Bakketeig E. & Kaldal A., (samtliga red) (2017). *Collaborating Against Child Abuse – Exploring the Nordic Barnahus Model*.

Lamb M., Orbach Y., Hershkowitz I., Esplin P. & Horowitz D. (2007). *Structured Forensic Interview Protocols Improve the Quality and Informativeness*

of Investigative Interviews With Children: A Review of Research Using the NICHD Investigative Protocol. Child Abuse & Neglect; 31 (11-12):1201-1231.

La Rooy D., Carmit K., Lindsay C. M. & Lamb E. (2010). *Do we need to re-think guidance on repeated interviews?*, Psychology, Public Policy, and Law, Vol. 16, No. 4, s. 373–392.

Larsson A. S. (2005). *Interviewing child witnesses*, Department of Psychology, Göteborg University.

Leander L. (2010). *Police interviews with child sexual abuse victims: Patterns of reporting, avoidance and denial*, Child Abuse & Neglect 34 s. 192-205.

Magnusson, M., S. Landström (red.) (2017). *Interviewing Children Using the Extended Forensic Evaluation*, In, Interviewing Child Witnesses: Proceedings of the 2016 theoretical course, Gothenburg, Department of Psychology, University of Gothenburg, s. 92-97.

Marchant, R. (2013). *How Young Is Too Young? The Evidence of Children Under Five in the English Criminal Justice System*, Child Abuse Review Vol. 22: 432-445.

Memon A, Meissner C & Fraser J. (2010). *The Cognitive Interview, A Meta-Analytic Review a Study Space Analysis of the Past 25 Years*, Psychology. Public Policy and Law 2010 Vol 16, No 4 s. 340-372.

Milne B. & Powell M. (2010). *Investigative Interviewing* in Brown J., Cambell E. The Cambridge Handbook of Forensic Psychology, The Cambridge University Press, s. 208-214.

National Children's Advocacy Center (2014). *Slides from Barnahuskonferens - Interviewing Preschoolers*.

National Children's Advocacy Center (2015). *Question types in forensic interviews of children: A selected bibliography*. Huntsville, AL: Author.

National Children's Advocacy Center, *National Children's Avocacy Centre's Extended Forensic Interview Protocol*", 2014-01-24.

NCAC *National Children's Avocacy Centre's Extended Forensic Interview Protocol*

Newlin C., Cordisco Steele L., Chamberlin A., Anderson J., Kenniston J., Russel A., Stewart H. & Vaughan-Eden V., *Child Forensic Interviewing: Best Practices*, OJJPD Juvenile Justice Bulletin September 2015

Russano M., Narchet F. & Kleinman S. (2014). *Analysts, Interpreters, and Intelligence Interrogations: Perceptions and Insights*, Applied Cognitive Psychology, 28: 829–846

Revised Investigative Interview Protocol, Version 2014.

Saywitz K., Lyon T. & Goodman G. (2018). *When interviewing children: A review and update, (November 9, 2017)*. In J. Conte & B. Klika, eds., *APSAC Handbook on Child Maltreatment*, 4th ed., Newbury Park, CA: Sage.

Toth P. (2011). *Comparing the NICHD and RATAAC Child Interview Approaches – Do the Differences Matter?* APSAC Advisor.

Yuille J. C., *The Step-Wise Interview, a Protocol for Interviewing Children*, Revision: 1/30/98